

După sfârșitul primului război mondial, două state cu ideologii opuse dar interese comune, Germania și URSS, au devenit foarte apropiate în planul relațiilor diplomatice și militare. Ce le mână în această “monstruoasă” înțelegere ? Stalin era interesat de recuperarea întregului teritoriu desprins din fostul imperiu țarist, pe fondul “autodeterminării popoarelor” din 1917. Hitler voia să invadeze Polonia, avea nevoie de asigurarea flancului estic și era presat de timp. Guvernele francez și englez manifestaseră lipsă de vioiciune în stabilirea unor înțelegeri concrete care să asigure securitatea europeană, iar Stalin se arătase foarte receptiv față de propunerile germane. Pactul de neagresiune germano-sovietic semnat la Moscova, la 23 august 1939, de cei doi miniștri de externe, Joachim von Ribbentrop, din partea Germaniei, și Viaceslav Molotov, din partea URSS, a marcat debutul celui de-al doilea război mondial.

În noaptea de 19 august 1939, I.V.Stalin i-ar fi convocat în regim de urgență pe toți membrii Biroului Politic al C.C. al P.C.(b) al U.R.S.S., într-o ședință secretă la care au participat și lideri ai Kominternului, dar numai cei din secția rusă. Acesta ar fi prezentat poziția URSS înaintea semnării pactului Ribbentrop-Molotov și avantajele înțelegerii pe care, în perspectiva evoluției internaționale, sovieticii nu le-ar fi obținut niciodată de la anglo-francezi: ”Pace sau război. Această problemă intră într-o fază critică. Soluționarea ei depinde de poziția pe care o va adopta Uniunea Sovietică. Suntem perfect convinși că dacă vom încheia un tratat de alianță cu Franța și Marea Britanie, Germania va fi nevoită să renunțe la Polonia și să găsească un modus vivendi cu puterile occidentale. În felul acesta, se va reuși evitarea războiului și atunci evoluția ulterioară a evenimentelor va căpăta un caracter periculos pentru noi. Pe de altă parte, dacă vom accepta propunerea cunoscută vouă cu Germania, cu privire la încheierea cu aceasta a unui pact de neagresiune, aceasta va ataca, fără îndoială, Polonia și atunci intrarea Angliei și Franței în acest război va fi inevitabilă. În aceste împrejurări, noi vom avea șanse bune să rămânem în afara conflictului și vom putea, fiind într-o situație convenabilă, să așteptăm când ne va veni rândul. Tocmai acest lucru îl cer interesele noastre. Astfel, opțiunea noastră este clară: trebuie să acceptăm propunerea germană, iar delegațiilor engleză și franceză să le răspundem printr-un refuz politicos și să le trimitem acasă. Nu este greu de anticipat avantajul pe care îl vom avea acționând astfel. Pentru noi este clar că Polonia va fi nimicită înainte ca Anglia și Franța să-i poată veni în ajutor. În acest caz, Germania ne va ceda o parte a Poloniei până în apropierea Varșoviei, inclusiv Galiția ucraineană. Germania ne va oferi libertate deplină de acțiune în cele trei țări baltice. Aceasta nu se va împotrivi revenirii la Rusia a Basarabiei. Aceasta va fi gata să ne cedeze ca zonă de influență România, Bulgaria și Ungaria”. Înțelegerea dintre cele două state a fost o mostră de cinism, din nefericire nu și ultima din istorie, despre cum cei mari dispun de soarta celor mici, ignorând atât aspirațiile, cât și statutul lor juridico-internațional.

Înțelegerea secretă

La 23 august 1939, la Moscova, “Pactul de neagresiune” a fost semnat și publicat în presă în aceeași zi, lumea luând act cu consternare despre “concupinajul între nazism și comunism”, cum îl clasifica regele Carol al II-lea în “Jurnalul” său. Toți bănuiau că “Pactul” mai ascundea și o înțelegere secretă care viza cu mult mai mult decât lăsau cei doi dictatori să se înțeleagă. El era expresia dorinței sovietice de a-și păstra o stare de neutralitate până la epuizarea Vestului într-un război ce se anunța a fi de lungă durată. În aceeași ședință a Biroului Politic, Stalin ar fi

expus și beneficiile neutralității URSS, precum și formele de răspândire a ideologiei comuniste: “...este în interesul nostru ca războiul să se declanșeze între Reich și blocul anglo-francez. Pentru noi este foarte important ca acest război să dureze cât mai mult, pentru ca ambele părți să-și irosească forțele. Tocmai din aceste motive noi trebuie să acceptăm pactul propus de Germania și să contribuim ca războiul, dacă va fi declarat, să dureze cât mai mult. În același timp, noi trebuie să ne întărim activitatea economică în statele combatante, pentru a fi bine pregătiți pentru momentul în care războiul se va încheia”.

Înțelegerea germano-rusă a permis lui Hitler declanșarea blitzkrieg-ului în Polonia, lui Stalin expansiunea teritorială, iar României blocarea oricărei intervenții împotriva Axei. Hitler nu i-a permis lui Stalin apropierea de câmpurile petrolifere din Valea Prahovei, atât de necesare mașinii de război germane, iar izbucnirea unui conflict militar în România care să amenințe interesele economice germane legate de cereale și petrol era exclus. De aceea în vara anului 1940 va tempera excesele statelor vecine revizioniste ale Tratatului de Pace de la Paris - Versailles, iar extinderea pretențiilor sovietice, dincolo de limitele stabilite în “Pact”, va duce la declanșarea războiului împotriva URSS. Guvernul român a bănuir că “vântul sovietic” se va întinde dinspre Basarabia, și pentru a “îndulci” relațiile cu Germania, a hotărât direcționarea politicii externe spre ea. “Prea târziu !” - avea să-i reproșeze Hitler lui Carol al II-lea.

Împărțirea “frățească” a Europei Răsăritene

Protocolul adițional secret, anexă la “Pact”, prevedea împărțirea “frățească” a Europei Răsăritene, astfel: “1. În cazul unor schimbări teritoriale și politice în regiunile ce aparțin Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), frontiera de nord a Lituaniei va constitui linia de despărțire a sferelor de interese ale Germaniei și URSS. În legătură cu aceasta, interesul pentru Lituania în zona Vilno este recunoscut de ambele părți; 2. În cazul unor schimbări teritoriale și politice regiunile ce aparțin Statului Polonez, sferele de influență ale Germaniei și URSS vor fi delimitate aproximativ pe linia râurilor Narev, Vistula și San. Problema, dacă ar fi de dorit, în interesele ambelor Părți, a păstrării independenței Statului Polonez și a locului în care vor fi trasate frontierele unui asemenea Stat, se va rezolva definitiv doar în cursul desfășurării evenimentelor politice viitoare. În orice caz, ambele Guverne vor soluționa această problemă pe calea unei înțelegeri amicale; 3. În ceea ce privește Europa de Sud-Est, Partea sovietică insistă asupra interesului ei pentru Basarabia. Partea germană a declarat că manifestă o totală lipsă de interes față de acest teritoriu”.

Acest “Protocol” a fost ținut secret chiar și în timpul războiului dintre cele două state, în perioada 1941-1945. El a fost descoperit, în copie, de americani, când au pătruns în Berlin în 1945. Originalul, cel în limba germană, fusese distrus în timpul bombardamentelor. Documentul a fost făcut cunoscut Occidentului în 1948, când se declanșase Războiul Rece. Sovieticii nu au vrut sub nici un chip să-și asume o astfel de înțelegere. De-abia după 1985, când Mihail Gorbaciov a destins sistemul prin programul de reforme “perestroika” și “glasnost”, URSS a recunoscut oficial și existența “Protocolului adițional secret”.

La 1 septembrie 1939, Hitler declanșează Operațiunea “Fall Weiss”. Guvernele francez și englez declară război Germaniei de-abia pe 3 septembrie, fără ca declarația să fie urmată și de declanșarea unor ofensive militare care să slăbească presiunea asupra frontului polonez. Pe 17

septembrie, Molotov îl convoacă pe ambasadorul Poloniei și îi face cunoscut că întrucât “Polonia s-a transformat într-un câmp propice pentru diferite întâmplări și surprize și pot crea o amenințare pentru URSS (...) guvernul sovietic a dat dispozițiuni Comandamentului Suprem al Armatei Roșii să ordone trupelor să treacă frontiera și să ia sub protecție viața și averea populației din Ucraina de Vest și din Bielorusia de Vest”. În ziua următoare unități ale Armatei Roșii au executat ordinul. După trei săptămâni de rezistență eroică, armata poloneză a încetat ostilitățile. Înfrângerea ei într-o luptă inegală a stârnit admirația întregii lumi și i-a adus un val de simpatie. La 28 septembrie, la Moscova, miniștrii de externe ai Germaniei și URSS au semnat tratatul prin care trasau granițele pe cursul râurilor San și Bug. Polonia dispărea între cele două state, iar în noiembrie 1939, Ucraina de Vest intra în componența R.S.S. Ucraina și Bielorusia de Vest în componența R.S.S. Bielorusia. Estonia, Letonia, Lituania au fost aduse sub control sovietic prin impunerea tratatelor de asistență mutuală. După care, sovieticii s-au îndreptat spre Finlanda, iar germanii spre vest, pe direcția Paris, pentru declanșarea operațiunii “Fall Gelb”. Presiunile asupra finlandezilor încep la 12 octombrie 1939, la Moscova, când delegației guvernului finlandez i se impune cedarea, prin compensație, a unor teritorii la nord de Leningrad pe o adâncime de 20-25 km și a bazei navale din portul Hangö. Guvernul finlandez refuză propunerile URSS. Discuțiile sunt reluate între 21 octombrie-13 noiembrie 1939, dar finlandezii le resping din nou. La 30 noiembrie 1939, mareșalul S.G.Timoșenko declanșează operațiunile militare împotriva Finlandei. Ca urmare a deschiderii ostilităților împotriva Finlandei, URSS este exclusă din Societatea Națiunilor. Pe 2 martie 1940, aflată în inferioritate militară și fără vreun sprijin din partea guvernelor europene, armata finlandeză cere armistițiu, iar pe 12 martie 1940 încheie la Moscova tratatul de pace prin care este obligată să cedeze URSS istmul Kareliei, orașul Vâborg, o parte din peninsula Râbaci și câteva insule din Arctica, zona de la nord de lacul Ladoga și concesiunea pe timp de 30 de ani a portului Hangö. Pe 22 iunie 1941, Finlanda se va alătura Germaniei în “Operațiunea Barbarossa” pentru a-și recupera teritoriile.

Mai rămăsese România ...

Pe 21 iunie 1940, după o rezistență în fața germanilor de doar o lună și jumătate, armata franceză capitulează. Patru zile mai târziu ostilitățile franco-germane încetează pe toate fronturile. Englezii se retrăsese pe arhipelag pentru a-și pregăti propria apărare. Guvernul sovietic, încurajat de victoriile germane și izolarea diplomatică a României, trimite pe 26 iunie 1940 prima notă ultimativă guvernului român prin care îi cere “să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia” și “partea de nord a Bucovinei”, “pe cale pașnică”. Regele Carol al II-lea a convocat în ziua de 27 iunie două Consilii de Coroană și a tatonat, prin intermediul ambasadorilor, poziția Germaniei și Italiei față de nota ultimativă; a fost sfătuit să accepte ultimatumul și să evite o confruntare militară. În cadrul primei ședințe a Consiliului, rezultatul votului a fost foarte strâns: 11 voturi pentru respingerea ultimatumului, 10 pentru acceptarea lui, 4 pentru discuții și 1 rezervat. La cea de-a doua ședință a Consiliului, convocat seara, rezultatul a fost de 20 de voturi pentru acceptare și 6 voturi pentru respingere. Despre dramatismul acestei zile și teama de angajare într-un război, regele Carol al II-lea consemna în “Jurnalul” său: “Eu sunt hotărât pentru rezistență, Gigurtu nu vede cum, iar Tătărescu șovăie, înclinând mai mult pentru cedare. Ceea ce face poziția noastră mult mai gravă este că n-avem siguranța pe granițele Ungariei și Bulgariei și riscăm o situație foarte critică dacă vom fi atacați pe trei fronturi.”; iar despre cel de-al doilea Consiliu de Coroană: ” de la început, s-a văzut tendința către cedare (...) a urmat să tritem nota prin care cerem să stă de vorbă (...) Au fost

impresionați de sfaturile ce ne-au venit de peste graniță; au fost impresionați și de ideea că nu vom putea câștiga așa un război. Unii au propus rezistența și pe urmă au cedat, ar fi fost cel puțin un gest”.

Cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei

Pe 28 iunie 1940, guvernul sovietic adresează guvernului român a doua notă ultimativă, răspunsul la prima notă considerându-l ca fiind “imprecis”, deoarece “nu se spune direct” că primește “propunerea guvernului sovietic de a-i restitui Basarabia și partea de nord a Bucovinei”. A doua notă conține și condițiile în care teritoriile vor fi cedate: “În decurs de patru zile, începând de la orele 14, după ora Moscovei, la 28 iunie să se evacueze teritoriul Basarabiei și al Bucovinei de trupele române; 2. Trupele sovietice, în acest timp, să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei; 3. În decursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă; 4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcului de locomotive și vagoane, poduri, depozite, aerodroame, instalații industriale, uzine electrice, telegraf; 5. Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai guvernului român și sovietic, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea gestiunii în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de Nord a Bucovinei”. În nota de răspuns din aceea zi, guvernul român făcea precizarea că “pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”. Deși s-a cerut și prelungirea termenului de evacuare de la 4 la 8 zile, Stalin nu a acceptat, astfel încât, pe când românii pregăteau evacuarea, tancurile sovietice deja forțaseră granița. La 28 iunie 1940, guvernul român a acceptat cedarea fără luptă a Basarabiei (44.500 km² și 3.200.000 locuitori) și a nordului Bucovinei (6 000 km² și 500.000 locuitori), la care sovieticii au adăugat abuziv și ținutul Herței. Vae victis! La 22 iunie 1941, Hitler declanșează “Operațiunea Barbarossa”. Pentru reîntregirea teritoriului armata română va trece Prutul alături de trupele germane și aliații lor.

Azi, o parte a istoriei se repetă, în același spațiu, sub forme evaluate, adaptate la noile realități. Tratatul de Pace de la Paris din 1947, cu toate fisurile lui, și O.N.U. au menținut în această parte a Europei o zonă stabilă până la criza iugoslavă. Prăbușirea comunismului în Europa, în 1989, a dus la replierea Rusiei sub o nouă construcție politică. Ucraina a fost considerată întotdeauna “Mica Rusie”, și pe acest principiu ea l-a promovat pe Leonid Brejnev în fruntea URSS timp de 18 ani. Criza ucraineană rămâne o “demonstrație de forță” prin care Rusiei i se arată punctul vulnerabil. Dar în aceeași măsură, la fel de vulnerabile rămân și România, Moldova, Polonia, țările baltice care, din când în când, mai joacă rolul de “clavecin” pentru a scoate Rusia la “dans”. Nu cred că Putin va schimba “măsura” și va comite un act de agresiune care să facă din Rusia un țap ispășitor. “Eleganța” folosită în anexarea Crimeii demonstrează că e foarte atent la detalii. Ucraina poate fi instigată o perioadă de timp pentru a se disocia într-o opțiune pro-occidentală și una pro-rusă și a solicita o intervenție militară care să-i asigure securitatea. Cum Ucraina, istoricește, este obișnuită să fie “Mare”, nu poate exista decât unită. Trasarea unei frontiere comune NATO-Rusia sau îngustarea “fâșiei de graniță” între cele două zone este aproape imposibilă. Numai dacă nu se va ajunge la o toleranță ideologică sau la o continuare a competiției “peste umăr”, spate la spate, ceea ce iarăși, pentru viitorul apropiat pare imposibil. În anul 1963 americanii au plătit scump apropierea de URSS. Scindarea

Written by Administrator

Saturday, 29 March 2014 09:25 - Last Updated Saturday, 29 March 2014 03:05

Ucrainei va face imposibilă apropierea Rusiei de U.E.. Ori, încă din secolul al XIX-lea interesele economice și financiare au influențat deciziile politice și echilibrul de forțe. Până una-alta, criza se va domoli aici pentru a răbufni în altă parte: Africa sau Orientul Mijlociu. Amplasarea scutului antirachetă în România poate fi răspunsul pentru o acțiune similară a Rusiei într-o zonă incomodă. Prof. Elena Ichim